

Magyar Ildikó

A KATONAI PÁLYÁRA IRÁNYÍTÁS RENDSZERE 1975 ÉS 1985 KÖZÖTT¹

Rezümé:

A szerző – PhD-értekezésének megalkotása részeként – az érdeklődő olvasók elé tárja a Magyar Néphadsereg 1970-es években végrehajtott példátlan ütemű minőségi fejlesztése következtében kialakult kádergondok megoldására irányuló erőfeszítéseket. A katonai felső vezetés a vizsgált évtizedben kétszer volt kénytelen meghatározó döntést hozni a minőségi tiszti-, tiszthelyettesi állomány megteremtésére irányuló pályára irányítási rendszer tökéletesítésére. Ennek során születtek lényegi döntések, amiket azonban gyorsan túlszárnyaltak az újabb igények. Ez a tanulmány nemcsak bemutatja a személyügyi munka történetének egy fontos szeletét, de néhány gondolattal – esetleg a kudarcból levont tanulsággal – elősegítheti napjaink toborzómunkájának további sikerességét is.

Kulcsszavak:

katonai karrier, katonai vezetők, Magyar Néphadsereg, felső vezetés, képzett tisztek és tiszthelyettesek

Ildikó Magyar

SYSTEM OF ORIENTATION TOWARDS MILITARY CAREER BETWEEN 1975–1985

Abstract:

The Author – as a PhD-student– reveals the efforts aimed the lack of appropriate qualified military leaders, caused by the unprecedented development of the Hungarian People's Army in the 1970s. The higher leadership of the military was forced to take substantive decision twice in the studied decade, in order to ensure the improvement of initiation in the system of orientation towards producing qualified officers and non-commissioned officers (NCOs). During this process substantive decisions were brought, which rapidly were exceeded by recent claims. This study not only presents an important slice of the history of HR work, but with some thoughts –maybe with drawing lessons from the failures – it may forward the further success of today's HR activity.

Key words:

military career; military leaders; Hungarian People's Army; higher leadership; qualified officers and NCOs

A Magyar Néphadsereg minőségi fejlesztése érdekében az 1970-es évek elejétől kezdve a személyügyi szervek kiemelt feladatává vált a tiszti, tiszthelyettesi beosztások feltöltése, a kiáramlást kompenzáló utánpótlás biztosítása. Ennek érdekében adta ki a honvédelmi miniszter 1973. április 17-én a 0010. számú *Irányelveket*² (továbbiakban *Irányelvek*), ami a Magyar Néphadsereg káderállománya

¹ E témakörben 2011. januárban publikáltam egy tanulmányt *Modernizációs kísérletek a személyügyi munkában az 1970-es évek elején* címmel (Id. Honvédségi Szemle 65. évfolyam, 2011/1. sz. 40–42. o.), melyben a honvédelmi miniszter által 1973. április 17-én kiadott 0010. számú *Irányelveket* mutattam be részletesen. Ezért most, csak a lényegét foglalom össze tömören, hogy az ez irányú szerves összefüggés jobban érzékelhető legyen.

² Hadtörténelmi Levéltár Honvédelmi Miniszteri Titkárság (HL HMT) 1978/T-2/4. őrzési egység (ő. e.) (1973. 04. 17.)

utánpótlásának és felkészítésének elveit határozta meg az 1973–1980 közötti időszakra.

Az intézményrendszer

A tisztek és a tiszthelyettesek utánpótlásán, az állománycsoportok belső arányai optimalizálásán, valamint a tiszti rendfokozati arányok tervezett mértékű, a hadsereg optimális szerkezetének kialakításán túl, az Irányelvek kiemelt területét képezte a katonai pályára irányító tevékenység. Ennek a tevékenységi körnek egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítottak, ezért 1975-ben kiadtak egy önálló szabályozó okmányt: *A katonai pályára irányító tevékenység szabályozásáról szóló 43/1975. (HK. 22.) HM utasítást* (a továbbiakban: Utasítás). Ez a fiatalok katonai pályára való irányítását volt hivatott biztosítani a pályaválasztás rendszerében, a néphadsereg szervezeteinek részvételével, de a polgári szervekkel való együttműködéssel.

Az Utasítással egyidejűleg kiadták a bázisiskolák és azok patronálására kijelölt katonai szervezetek jegyzékét is. Az Utasítás Kálazi József vezérőrnagy,³ személyügyi főcsoportfőnök által aláírt melléklete – az általános követelményeken túl – szabályozta az egyes irányító katonai szervekre és alakulatokra háruló külön feladatokat, valamint a katonai pályára irányítás pénzügyi-technikai feltételeit is. *„Munkánk eredményességének döntő tényezője, hogy a szervezett pályára irányítást – az MSZMP Politikai Bizottsága 1973. augusztus 1-i határozatában megjelölt elvek figyelembevételével – központilag, irányítottan a HM főnökségeinek, az MN szerveinek, parancsnokságainak, csapatainak bevonásával és velük összehangoltan szélesebb alapokon, a fiatalok minden rétegére kiterjedően folytassuk”* – rögzítette az okmány.⁴ Talán, ez az idézet képezte eme alig pár soros Utasítás fő üzenetét. A lényegét, a tennivalókat, annak melléklete tartalmazta.

Célcsoportok és módszerek

A mellékletben meghatározták a hivatásos katonai pályára irányító tevékenység célcsoportjait. Ezek az általános és középiskolák, valamint a szakmunkásképző intézetek tanulói, a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben, ipari üzemekben dolgozó fiatalok, a sorkatonai szolgálatot teljesítők voltak.

A katonai főiskolák, továbbá a tiszthelyettes-képző bázisok hallgatói állományát az egyéni kiválasztás és felkészítés módszerével tervezték biztosítani a hivatásos katonai szolgálati iránt érdeklődő és az arra alkalmas fiatalok köréből. Kiemelt szempont volt, hogy a munkás–paraszt szülők gyermekei közül kiegyensúlyozott, egészséges, fizikailag állóképes fiatalok is minőségileg javítsák a katonai pályát választók rétegét.

³ Kálazi József (1919–2003) vezérőrnagy, 1950-ben a Dózsa Gyalogos Tiszti Iskola elvégzése után századosként kezdte meg hivatásos katonai szolgálatát. Szolgált zászlóaljparancsnokként, majd hadosztályparancsnokként, volt az 5. hadsereg törzsfőnöke, ezt követően 10 évig parancsnoka. 1973-tól nyugállományba vonulásáig, személyügyi főcsoportfőnök. Katonai pályafutása során, különböző parancsnoki beosztásaiban alkotó módon járult hozzá – főként a vezetéselmélet terén – a hadtudomány fejlődéséhez. Neve elválaszthatatlanul kötődik az 5. hadsereg korszerűsítéséhez és elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyar haderő általános fejlődését meghatározó fiatal tisztek hivatástudat-formáló nevelésében, valamint fejlődésük irányításában.

http://portal.zmne.hu/pls/portal/docs/PAGE/ZPORTAL/ZMNE_ROOT/KUTATAS/TUD_KAT/TAB41732/kalazi_jozsef.htm (A letöltés ideje: 2012. 10. 26.)

⁴ 43/1975. (HK.22.) HM utasítás 1. o.

A dokumentumban megfogalmazódott az igény, hogy a néphadsereg parancsnoki és az egész hivatásos állománya intézményesen, fokozottan segítse elő, aktívan támogassa az arra érdemes fiatalokat a katonai pályaválasztásban. Ettől azt remélték, hogy a személyes kapcsolat, a példamutatás hatására választott pálya iránt a jelentkezők elkötelezettsége időtálló lesz. A hivatásos állomány számára követelményként határozza meg az Utasítás, hogy vállaljon részt a fiatalok átfogó felvilágosításában, a pályaválasztás befolyásolásában. A felvilágosító munka terjedjen ki a hivatásos szolgálat hivatás-jellegére, mutassa be a tiszti, illetve a tiszthelyettesi pályán tevékenykedők élet- és munkakörülményeit, a katonai szolgálathoz kötődő társadalmi ösztönzést és az elismerési formákat.

A népgazdaság fejlődése révén a fiatalok pályaválasztási lehetőségei jelentősen bővültek, így a szokásosnál korábban (már az általános iskola 5. osztályától kezdve) tervezték a katonai pálya iránti érdeklődés felkeltését. A 7. osztályos tanulók között – egyéni kiválasztás útján – a hivatásos katonai pálya megismertetésével kellett végezni a tényleges felkészítést a pályaválasztásra.

Az általános iskolai tanulókon kívül kiemelt célcsoporttá váltak a középiskolai, szakközépiskolai tanulók, valamint az üzemekben dolgozó fiatalok is. A katonai szervek számára előírták, hogy a szokásos nevelési tanácsadási rendszer keretei között hatékonyan segítsék a pályaválasztási, pályára irányítási munkát. Ez együttműködést jelentett a pedagógusokkal, az üzemek vezetőivel, a KISZ-szervezetekkel,⁵ valamint a szülői munkaközösségekkel.

A sorállományt már a bevonuláskor górcső alá vették az állomány összetételének elemző vizsgálatával, hogy az arra alkalmas személyeket kiválasszák. Külön személyi foglalkozásokat szerveztek, beiskolázásukat megtervezték, hogy a hivatásos szolgálat vállalására ösztönözzék az arra hivatottakat. Külön figyelmet fordítottak a szolgálatukat példásan ellátó *kiváló* és *élenjáró katonákra*, a jó parancsnoki készséggel rendelkező tisztesek, valamint a tiszthelyettesek megnyerésére.

Az utasítás megfogalmazói a káderutánpótlás jelentős bázisának tekintették a nagy ipari körzetekben működő középiskolák, szakközépiskolák tanulóit, ahol a nappali, az esti és a levelező tagozatosok is a tisztképzés potenciális jelöltjei voltak.

Azokat az iskolákat, amelyek a néphadsereg szükségleteihez közel álló képzési profillal és magas hallgatói létszámmal rendelkeztek, a bázisiskola-rendszerben tartós, folyamatos kapcsolattartás keretében tervezték patronálni. Ezen iskolákat, valamint a patronálásukra kijelölt HM-szerveket, intézeteket, parancsnokságokat a honvédelmi miniszter által jóváhagyott Jegyzék tartalmazta. Azon iskolák számára viszont, amelyek nem voltak ebben fellelhetőek, a fővárosi kiegészítő, továbbá minden hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokság a helyi alakulatokkal együttesen szervezte meg a patronálást.

Előírták, hogy a kijelölt bázisiskolákat rendszeresen, legalább negyedévente, a nem kiemelt iskolákat minimum évenként 1–2 alkalommal látogassák meg a kijelölt kapcsolattartók. A patronáló katonákat úgy választották ki, hogy felkészültek, rátermettek legyenek a feladatra és így hitelesen tudják képviselni a néphadsereg érdekeit. A patronálásra kijelölt szervek, alakulatok és intézmények számára előírt feladatként jelentkezett – az iskolákkal történő egyeztetés után – a pályára irányítás

⁵ A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) az állampárt, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) ifjúsági szervezete volt 1957 és 1989 között. 1957. március 21-én alakult meg a korábbi Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) utódjaként. A KISZ 1989. április 22-én feloszlott. http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_Kommunista>Ifj%C3%BAs%C3%A1gi_Sz%C3%B6vets%C3%A9g (A letöltés ideje: 2012. október 22.)

feladatainak tervszerűsítése, a személyi és tárgyi feltételeinek biztosítása. Az egyik kapcsolati formaként – a katonai profilnak megfelelő szakköri munka elősegítése keretében – látogatást szerveztek a diákok számára meghatározott kiképzőbázisokra, illetőleg az iskola rendelkezésére bocsátottak technikai eszközöket, kulturális és sportanyagokat.

A katonai pályára irányító tevékenységet a honvédelmi nevelőmunka alapvető részeként határozták meg. Az ezzel összefüggő szervezési és végrehajtási feladatokkal – többek között – megbízták a Személyügyi Főcsoportfőnökség Iskoláztatási Személyügyi Osztályát, a Fővárosi Hadkiegészítő Parancsnokság Iskoláztatási Osztályát, továbbá a megyei hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságok személyügyi szerveinél foglalkoztatott pályára irányító tisztjeit, az MN valamennyi személyügyi szervét, a katonai főiskolákat és tiszthelyettesképzőbázisokat, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát, a parancsnokságok megbízott tisztjeit, a Magyar Honvédelmi Szövetség⁶ (továbbiakban: MHSZ) Országos Központját és megyei szerveit.

A feladatszabás része volt, hogy valamennyi, a pályára irányításban részt vevő katonai szerv rendszeresen tartson kapcsolatot a civil pályaválasztási apparátussal, főként a pályaválasztási tanácsokkal, intézetekkel és a települési tanácsok művelődési osztályaival. A minél szélesebb körű és eredményes munka érdekében ki kellett építeni a kapcsolatot az úttörő- és honvédelmi felelős pedagógusokkal, a KISZ-aktivistákkal, s ez által a rendezvények, vezetőképző tanfolyamok és ifjúsági táborok keretein belül népszerűsíteni a katonai pályát.

Feladat-meghatározások

A HM-utasítás melléklete külön fejezetben szabályozta le az egyes irányító katonai szervekre és alakulatokra háruló egyedi feladatokat. Így a HM-szervek főnökei számára előírták, hogy *„tekintsék vezetői munkájuk fontos részének a sorállomány körében folytatott katonai pályára irányító tevékenység tervszerű és folyamatos végzését”*.⁷ Ennek megfelelően

- építsék be a pályára irányítás feladatait az alárendelt állomány beosztásbeli követelményrendszerébe;
- rendszeresen elemezzék a szervezés, az ellenőrzés és a beszámoltatás elemeit;
- kísérik figyelemmel az irányításuk alá tartozó csapatoknál, szerveknél a pályára irányító tevékenységet és azok hatékonyságát;
- a sikeres pályára irányítás eredményeként állományba vett fiatal tiszteket, tiszthelyetteseket a példamutató, kiemelt csapatoknál helyezik első beosztásukba, valamint a sorállományból toborzottakat lehetőség szerint az őket beküldő alakulatokhoz osszák be.

A seregtestek és magasabbegységek parancsnokainak feladata volt, hogy:

- meghatározzák az alárendelt parancsnokok, a politikai és személyügyi szervek helyi sajátosságoknak megfelelő pályára irányítási feladatait, a munkamódszereket;
- irányítsák az alárendelt bázisiskolák patronálási munkáit;

⁶ A Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ) sport- és szabadidős tevékenységeket szervező országos félkatonai szervezet volt 1948 és 1990 között. Története során politikai okokból többször átalakult. http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_Honv%C3%A9delmi_Sz%C3%B6vets%C3%A9g (A letöltés ideje: 2012. október 22.)

⁷ 43/1975. HM rendelet, 2. o.

- ellenőrizték a feladatot végrehajtókat, illetőleg gondoskodjanak a kapcsolattartó tisztek felkészítéséről.
- Az illetékes hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságokkal együttműködve intézkedjenek a hivatásos, valamint a sorállomány tájékoztatásán felül – a társadalmi aktivisták bevonásával – a polgári fiatalok felvilágosítására is.
- Végezzenek rendszeres értékelést a pályára irányító munkákról és ismerjék el a feladatukat példásan ellátó beosztottakat.

A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, a katonai főiskolák és tiszthelyettes-képző iskolák parancsnokainak

- meg kellett határozniuk a törzs-, a tanári, az előadó- és a hallgatói állomány feladatait a pályára irányítás érdekében;
- ki kellett jelölniük az összekötőket a bázisiskolákkal, akik a szabályozott iskolalátogatás keretében végezték munkájukat;
- biztosítaniuk kellett a kijelölt személyek részvételét a katonai pályaválasztási rendezvényeken, tájékoztatókon, ahol előadásokat tartottak.

A kijelölt állomány felkészítése – a ZMKA kivételével (amit azonban nem indokoltak!) – szintén a meghatározott feladatok közé tartozott, mint például a katona és polgári fiatalok csoportos látogatásainak megszervezése, a feltételek biztosítása, valamint a csoportok fogadása. Minden képzési intézménynek részt kellett vállalnia a programtervek elkészítésében, azok átadásában a fővárosi kiegészítő, valamint a hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságoknak.

A Magyar Néphadsereg valamennyi személyügyi szerve számára – illetékességi területükön belül, az előjáró parancsnokok utasításai alapján – feladat volt, hogy megszervezzék és összehangolják a katonai pályára irányítási feladatokat. Kezeleni, vezetni kellett a saját és az alárendeltekhez utalt szervezetekhez kapcsolt bázisiskolák nyilvántartását, valamint az összegzett tapasztalatok alapján értékeléseket, elemző jelentéseket kellett felterjeszteniük a Személyügyi Főcsoportfőnökségre.

A fővárosi kiegészítő, valamint az illetékes hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságok személyügyi osztályaival együttműködésben végezték a megfelelő személyek kiválasztását, felkészítették a beiskolázásokat. Szintén kiemelt jelentőségű volt a katonai pályaválasztást elősegítő rendezvények szervezése – a pártpolitikai szervekkel együttesen –, ahol a Politikai Főcsoportfőnökség által készített, kiadott célirányos propagandakiadványokkal (filmek, broszúrák, tájékoztató kiadványok, kiállítások) népszerűsítették a katonai hivatást.

A pénzügyi-technikai feltételek megteremtése

A katonai pályára irányítás pénzügyi-technikai feltételeinek megteremtését külön szabályozta a HM-rendelet, amely előírta, hogy melyik szerv részére milyen finanszírozási formákat lehet felhasználni. *„A katonai pályára irányítással összefüggő központi rendezvények, továbbképzések, agitációs-propaganda kiadványok, kiállítások, filmek költségeinek fedezésére, továbbá a polgári intézmények és személyek elismerése során felmerülő kiadásokra – évenként egy meghatározott – pénzügyi keretösszeg felhasználását kell biztosítani.”*⁸

⁸ Uo. 4. o.

A záró rendelkezés meghatározta a Személyügyi Főcsoportfőnökség hivatásos állományúak személyügyi csoportfőnöke számára – az érintett HM-főnökségek bevonásával – a katonai pályára irányítás operatív bizottság létrehozását. A bizottság feladatai közé sorolta az elvi, irányító, szervező, elemző és segítő tevékenységet; a hatékonyabb, korszerűbb munkamódszerek felkutatását, valamint a katonai pályára irányítást érintő javaslatok, előterjesztések véleményezését.

A tapasztalatok

Az oktatási intézményeknek (ZMKA, katonai főiskolák, tiszthelyettesképző-bázisok), a fővárosi kiegészítő, a megyei hadkiegészítési és területvédelmi, valamint a seregtest-parancsnokoknak évente június 30-ig felterjesztett összefoglaló jelentésben kellett beszámolniuk az elvégzett feladatokról. A jelentésnek kötelező tartalmi eleme volt

- a sorállomány körében, a bázisiskolákban, a területi szerveknél, a termelő üzemekben folytatott pályára irányító feladatok megvalósítása és értékelése;
- a jelentkező, illetve a beiskolázott fiatalok létszáma, szociális háttere a polgári pályaválasztási intézményekkel való együttműködés helyzete;
- a feladat végrehajtása során tapasztaltak, valamint a kiemelkedő munkát végző katonák, polgári alkalmazottak, személyek erkölcsi és anyagi elismerésére vonatkozó javaslatok.

A katonai főiskolák és a tiszthelyettesképző-bázisok parancsnokainak a jelentésükben külön értékelniük kellett a felvételi vizsgák tapasztalatait, s a jellemző mutatókat.

A részletes célkitűzések, a meghatározott együttműködések, a tájékoztatás, a rendezvények, sőt a parancsnoki követelménytámasztás és beszámoltatás szintjére emelt feladatszabás ellenére sem született meg a várt siker. Rácz Sándor altábornagy, személyügyi főcsoportfőnök, miniszterhelyettes által 1985. május 23-án, „A katonai pályára irányítás rendszerének továbbfejlesztésére, a pályakezdő hivatásos állomány beillesztésének elősegítésére, a pályántartásukkal (sic!) kapcsolatos feladatokra” vonatkozó 0173/1-1985. nyilvántartási számon kiadott előterjesztés⁹ is (a továbbiakban: Előterjesztés) című anyag is ezzel a szinte örökzöld témával próbált megbirkózni. Az Előterjesztést Oláh István vezérezredes¹⁰ honvédelmi miniszter jóváhagyta, s engedélyezte a HM Katonai Tanácsa elé terjesztését.

Az Előterjesztés a katonai pályára irányítás – a 43/1975. HM utasítás kiadása óta eltelt tíz év alatti – főbb eredményeit, a végrehajtást nehezítő körülményeket mutatta be. Létrehozták a pályára irányítás szervezeti kereteit, felkészítették a munkában résztvevőket, kialakították a rendezvények módszerét, kidolgozták a célcsoportok körét. Azonban a tájékoztató, felvilágosító munka eszköztárának (népszerűsítő

⁹ HL Központi Irattár (KI) 37/05/21. ő. e. (1985. 05. 23.)

¹⁰ Oláh István (1926–1985) hadseregtábornok. 1947-ben önként jelentkezett a hadseregbe. A Honvéd Kossuth Akadémiát 1949-ben, majd a Honvéd Akadémiát 1952-ben végezte el. A vezérkari képesítést 1964-ben Szovjetunióban szerezte meg. Minisztersége alatt a Néphadsereg kiképzési, szervezési, hadkiegészítési színvonalának növelésére, korszerűsítésére tett javaslatokat. Honvédelmi miniszter 1984. december 6-tól – 1985. december 15-ig.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:63YwYIZUfcwJ:www.hungarianarmedforces.com/hadugyer/index.html+&cd=9&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> (A letöltés ideje: 2012. október 28.)

előadások, filmvetítések, tájékoztató kiadványok, laktanya látogatás, fegyver-, haditechnikai és hatásbemutatók stb.) bővülése, valamint a katonai hivatás népszerűsítése, a tanintézeti képzés nagyobb sajtónyilvánossága ellenére nem volt számottevő az eredmény. A jelentkező fiatalok mind létszámában, mind a minőségi mutatók tekintetében elmaradtak az elvárttól. A mennyiségi mutatók a katonai főiskolákon 90–95%-ban, a tiszthelyettesképző-bázisokon 80–85%-ban teljesültek. Az előterjesztők szerint önmagukban e számok kevesek, s csak akkor adnak valós képet a káderutánpótlás helyzetéről, ha egyértelművé válik, hogy a katonai főiskolákra felvettek 15–20%-a még a bevonulás előtt „visszalépett”, illetve a képzés éve során a hallgatók közül 25–30% lemorzsolódott.

A jelentés készítői arra is rámutattak, hogy a tiszthelyettes-képzés keretében – főként a parancsnoki szakokon – a helyzet még kedvezőtlenebb, mivel a jelentkezők többségének előképzettsége, felkészültsége szinte csak a minimális szinten felelt meg a bemeneti követelményeknek. A felvételi bizottságok sok jelölt esetében kizárólag a kényszerhelyzet miatt döntenek a beiskolázásról.

Az előterjesztés megállapította, hogy a Magyar Néphadsereg mennyiségi és minőségi mutatói a belső munkaszervezési hiányosságok miatt, illetve a társadalmi körülmények folytán nem teljesültek. Ennek okait a következőkben látták:

- a katonai életpálya veszített vonzásából, a társadalmi megbecsüléséből;
- a hivatással együtt járó kötöttségeket, a bővülő pályaválasztási lehetőségeket a katonai szolgálattal kapcsolatos kedvezményekkel nem tudták ellensúlyozni;
- a honvédelmi nevelőmunka, a honvédelmi oktatás és a pályára irányítás rendszere, szabályozása, irányítása nem egységes;
- a pályára irányítás rendszere, a patronálási rend nem biztosította a tanintézeti beiskolázások megfelelő szintjét;
- az anyagi és technikai feltételek szűkössége, hiányosságai, valamint nem megfelelő összevonása hátráltatta a várt eredményeket.

A korrekció

Az elmaradt eredményekből levont tanulságok a katonai pályára irányítás rendszerének továbbfejlesztését tették szükségessé. Az előterjesztés – elsősorban a Politikai Bizottság 1982. június 8-ai határozatának megfelelően – részletes javaslatot tett a pályára irányítás új követelményrendszerére. A Politikai Bizottság határozata hosszabb távú, társadalmi méretű összefogást igénylő káderutánpótlási program kialakítását tette szükségessé. Ezért a káderutánpótlási gondok mérséklését rövid távon a katonai pálya vonzerejének növelésével, eredményes pályára irányító munkával tervezték. Hosszabb távon a generációváltás (a tervezhető kiválások) megoldása, az utánpótlás megfelelő szintű mennyiségi és minőségi követelmények alapján történő teljesítése volt a célkitűzés. Ennek részleteit a következőkben határozták meg: a tiszti és tiszthelyettesi utánpótlás fő forrásai a középiskolai honvéd kollégiumok, valamint a középiskolai képzést is nyújtó tiszthelyettes-iskolák legyenek. A 90-es évekre tervezett főiskolai hallgatói létszám 75%-át a középiskolai honvéd kollégiumok, a tiszthelyettesi utánpótlás mintegy 50%-át pedig a tiszthelyettes-képző szakközépiskola végzősei adják majd. Ezzel összefüggésben az általános iskola tanulói számára – életkoruknak megfelelő – módszereket és formákat kell kialakítani.

A katonai pályára irányítás célcsoportjává vált a teljes fiatal, pályáját kereső korosztály, ideértve a szakmunkástanulókat, a munkás és katona fiatalokat, valamint a polgári egyetemek, főiskolák hallgatóit is. A tervek alapján a következő 8–10 évben

a katonai főiskolai hallgatói utánpótlás bázisát a középiskolai tanulók, ahogyan a tiszthelyettes képzés – illetve kis mértékben a tisztképzés – alapját a szakmunkástanulók képezik. E célkitűzések sikere érdekében növelni kell a szakmunkásfiatalok beiskolázását, illetve a termelő üzemekben dolgozók közötti szervezőmunkát is. A HM által felkínált ösztöndíj-rendszer fenntartását a polgári felsőfokú tanintézetek hallgatói körében, indokolja a speciális képzettségű szakember-utánpótlás biztosításának a szükségessége. Összességében a legfontosabb teendő, hogy az országos pályaválasztási tanácsadás integrált, szerves részévé kell tenni a katonai pályára irányítást.

A feladatszabás helyesbítése

Szükségessé vált a csapatok, a seregtest- és magasabbegység-parancsnokságok, a katonai tanintézetek, katonai kollégiumok, az MHSZ, valamint a polgári védelem szerveinek összefogása a katonai pályára irányítás feladatainak szervezésében és végrehajtásában. Az előterjesztés a hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságok, valamint a fenti szervek, parancsnokságok együttműködését várja el a megfelelő siker elérése érdekében. A sorállomány körében a tanintézeti beiskolázást, a továbbszolgálat vállalását szolgáló toborzómunkát, míg a tartalékos tisztjelöltek körében a hivatásos, vagy továbbszolgálat vállalását elősegítő toborzómunkát vár el az együttműködőktől.

Az elvárt és szükséges eredmények érdekében a katonai pályára irányítást a területen foglalkoztatottak kiválasztása és a feladatokra történő felkészítése teheti szakszerűbbé. A feladatra alkalmas tiszteket, tiszthelyetteseket, katonai tanintézeti hallgatókat, kollégiumi nevelőket, MHSZ-aktivistákat kell kiválasztani.

A csapatok honvédelmi nevelőmunkája, annak hatékonysága a pályaválasztási munka folyamatában részt vevő országos és területi szervekkel való együttműködésen is múlik. Összehangolt tevékenységgel, a pedagógusok, a szülői munkaközösségek, a mozgalmi szervek hatékony felkészítésével eredményesebbé válhat a pályára irányítás. A honvédelmi neveléssel megbízott katonák vegyenek részt az iskolák, intézmények pályaaorientációs munkáiban, valamint szervezzék meg a tanulók, pedagógusok katonai tanintézetekbe, kollégiumokba és laktanyákba szervezett látogatását. A nyári pályára irányító táborok szervezésében is komoly feladat hárult a csapatokra, a honvéd középiskolai kollégiumokra. A korábbinál nagyobb hatékonyságot a különböző diszlokáló alakulatok felszabaduló technikai feltételeitől, illetve a nyári szünetekben a kollégiumi nevelői állomány munkájától remélték.

A háttérfeltételek pontosítása

Szükségessé vált a pályára irányítás eszköztárának bővítése, az ehhez szükséges pénzügyi és technikai feltételek megteremtése. Az előterjesztés szerint növelni kellett a pályaválasztási népszerűsítő anyagok minőségét és mennyiségét is. A korábbinál könnyebben kezelhető, a szülők és tanulók számára több információt nyújtó anyagokkal kell ellátni a pályára irányítást végző szerveket. Létre kellett hozni minden megyében egy katonai pályaválasztási kabinetet, valamint célirányosabban kellett használni a haditechnikai parkok, a helyőrségi művelődési házak, múzeumok, az MHSZ és a polgári védelem bázisai által biztosított, vagy biztosítható lehetőségeket. Pénzügyi keretek elkülönítését javasolták az ifjúsági táborok, a pályaválasztási rendezvények, valamint a pályára irányítási feladatokat végző katonák, a tanuló- és pedagógus csoportok utaztatásának feltétele megteremtéséhez.

Az előterjesztés javaslatokat fogalmazott meg a katonai pályára irányítás szabályozására és az ezzel kapcsolatos munka személyi, pénzügyi és technikai feltételeinek megteremtésére, mégpedig:

- készüljön el a katonai pályára irányítást szabályozó új HM-utasítás tervezete, még 1985-ben előterjesztve;
- az utasítás szabjon új irányt a munkának, konkrétan határozza meg a katonai szervezetek működését, konkretizálja a funkcionális és ágazati felelősségi rendszert, a feltételek biztosításának rendjét;
- a Személyügyi Főcsoportfőnökség lássa el továbbra is a néphadsereg kiterjedő teljes hatáskörrel a pályára irányítás feladatainak szervezését és a végrehajtás szakirányú felügyeletét;
- a honvédelmi nevelés és a katonai pályaválasztási munka irányítására a Honvédelmi Minisztériumban, ezen kívül a fővárosban és minden megyében koordinációs bizottságot, a seregtest-parancsnokságokon és az MHSZ Országos Központban operatív bizottságot kell létrehozni. Ezek feladata a pályára irányítás összetett feladatainak tervezése és az irányító, valamint a közreműködő katonai és polgári szervek tevékenységének koordinálása.
- A HM-ben működő koordinációs bizottság – az MN Személyügyi Főcsoportfőnökség szakmai irányításával – alapvetően javaslattevő, döntéseket előkészítő szervként hangolja össze a katonai és civil szervek felé irányuló intézkedéseket, terveket; kísérelje figyelemmel a személyi, pénzügyi-technikai feltételek felhasználását, valamint nyújtson segítséget a munkában részt vevő személyek és az együttműködő aktivisták felkészítéséhez.
- Javaslat született arra is, hogy kik legyenek, illetőleg milyen körből kerüljenek ki a bizottságok vezetői, tagjai (pl. a megyei koordinációs bizottság vezetője a hadkiegészítési és területvédelmi parancsnok legyen).
- át kell alakítani és az új követelményekhez igazítani a polgári területeket érintő patronálási rendszert. Valamennyi támogatott általános és középiskolában, szakmunkásképző intézetben, illetve azokon a főiskolákon, amelyek a néphadsereg speciális végzettségű szakember-utánpótlásának biztosítói, a megyei koordinációs bizottságok irányításával működtessék a patronálási rendszert. A tényleges munkát a katonai tanintézetek, a középiskolai honvéd kollégiumok, a csapatok, az MHSZ szervezetei és a helyőrségi művelődési házak végezzék. Fordítsanak kiemelt figyelmet a szülői munkaközösségek, a pedagógusok és minden aktívan közreműködő felkészítésére, motiválására, valamint a munka megfelelő szintű elismerésére;
- a fegyvernemi és szolgálatiág-főnökségek számára írják elő a tanárképző főiskolák, a speciális képzettségű szakember-utánpótlásukat biztosító közép- és felsőfokú oktatási intézmények patronálását;
- a személyi feltételek javítása érdekében indokolt a megyei hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságokon létrehozni pályára irányító főtiszti beosztást (betöltésének feltétele legalább főiskolai végzettség), illetve a csapatoknál megbízás alapján végzett tevékenységet illetménypótlékkal ismerjék el;
- a katonai pályára irányítás feladataival kapcsolatos utazások szolgálati útnak minősüljenek és a részt vevő szervezetek erre a célra rendelkezzenek külön gépjármű-kilométerrel.

A katonai pályára irányítás az egész haderőt átfogó szabályozására, a további fejlesztés sikere érdekében az előterjesztés – a HM-utasítás kiadásával egyidejűleg

– javasolja a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Néphadsereg együttműködési tervének elkészítését is. A terv alapján a pedagógusok felkészítésében, a továbbképzéseken és a honvédelmi oktatásban helyet kell, hogy kapjanak a haza védelmének osztársadalmi feladatai, a katonai hivatás megismertetése, valamint az arra való felkészítés. A néphadsereg káderigényei legyenek ismertek a pályaválasztást szabályozó kiadványokban, fogalmazódjanak meg a pályaválasztást segítő munka feladatai, a katonai szervezetek részvétele a pedagógusok felkészítésében. Be kell építeni a honvédelmi ismeretek tananyagba a katonai pályára irányítással kapcsolatos fontos információkat. Jelenjen meg a pályára irányítás végzéséhez szükséges feltételek biztosításának rendje.

A belső szabályozók elkészítése, jóváhagyása után szükséges ajánlásokat tenni az MSZMP KB egyes osztályai, a KISZ KB, az Úttörőszövetség és a megyei pártbizottságok részére. A honvédelmi miniszter által jegyzett ajánlások tartalmazzák a Magyar Néphadsereg perspektivikus és adott évi káderigényeit, a honvédelmi tárca elgondolását a katonai pályára irányításban érintett (katonai és polgári) szervek együttműködésére, a végrehajtás megszervezésére és a szervezetektől igényelt segítő munkára.

Az előterjesztés 1. sz. mellékletét képezi a katonai pályára irányítás – 1984–1990 közötti – főbb bázis adatait tartalmazó táblázat, amely iskoláztatási terület (katonai főiskolák, középiskolai katonai kollégiumok, tiszthelyettesi iskolák), utánpótlási forrás (általános, középiskolai, egyetemi hallgatók, szakmunkások, tanuló és dolgozó fiatalok) alapján tanévekre bontva ütemezi a tervezett beiskolázási és a várható jelentkezési keretlétszámot. Itt utal a későbbiek folyamán Szegeden, Zalaegerszegen, Pécsen, Székesfehérváron, Szentendrén, Szolnokon és Békéscsabán kialakítandó középiskolai honvéd kollégiumokra, valamint a középiskolai képzést biztosító tiszthelyettesi iskolák körének bővülésére (Szolnok, Debrecen, Orosháza, Vác helyőrségekben).

A 2. számú melléklet mutatja be a katonai pályára irányítás rendszerének vázlatát, amely szemléletesen taglalja az irányítási, végrehajtási és a szervezetek közötti együttműködési szinteket.

Rácz Sándor altábornagy összegzése: *„javaslom a Tisztelt Katonai Tanácsnak, hogy az előterjesztésben szereplő tartalmi tennivalókkal, a káderhelyzetünk javítását célzó feladatirányokkal értsen egyet és – a kidolgozás alatt álló HM szintű intézkedések alapjául – ajánlja elfogadásra Miniszter Elvtársnak”*.¹¹

* * *

Mint a fentiekből megállapítható, a Magyar Néphadsereg '60-as években beindított korszerűsítése, illetve a vonatkozó aktuális párthatározatok folyamatos követelményt támasztottak a katonai felső vezetés és a személyügyi szervekkel szemben az egyre nagyobb létszámú és mind magasabb minőséggel rendelkező tiszti és tiszthelyettesi állomány hosszú távú biztosítása terén.

Ennek megfelelően a honvédelmi miniszter 1973 tavaszán e témában Irányelveket, majd 1975-ben HM-utasítást adott ki a meglehetősen súlyos helyzet felszámolására. Mint látható volt, ezekben voltak jól átgondolt, eredményekkel kecsegtető megoldások, mégis – mintegy évtized alatt – bebizonyosodott a hatástalansága. Ezért 1985 májusában a katonai pályára irányítás helyzetéről,

¹¹ HL KI 37/05/21. ó. e. (1985. 05. 23.) 13. o.

valamint az időszerű feladatokról és a megoldásukról szóló javaslatot terjesztett a HM Katonai Tanácsa elé.